

Tönnångers ångsåg från Britta Jonssons bok

Tönnångers Ångsåg

Tönnånger fick sin ångsåg år 1900 och med den en säker arbetsplats för många av byns arbetare under en period av 50-60 år. Sågen byggdes till vissa delar av rivningsvirke från två andra sågar. En var den s.k. Västbysågen vid Bergmans i Västby, och den andra var Östbysågen längre ner i samma å, båda drevs med vattenkraft. Sågen började byggas 1898 och var klar att tas i drift år 1900. Ångmaskinen var en Bolinder Munktell med sex kilos ångtryck. Konstruktör för bygget var Per Lingvall från byn, det var också han som åkte till Stockholm och köpte ångmaskinen.

Tönnångers Ångsågsbolag bildades.

Från vänster: Stabbläggare Per Törnberg, Viktor Törnberg, sågare Arvid Jonsson, på pallen Verner Törnberg, Albin Lingvall, sittande från vänster Leonard Jonsson, Fride Bodell, Edvard Lindblom. Mannen med kappen är Hans Nordin

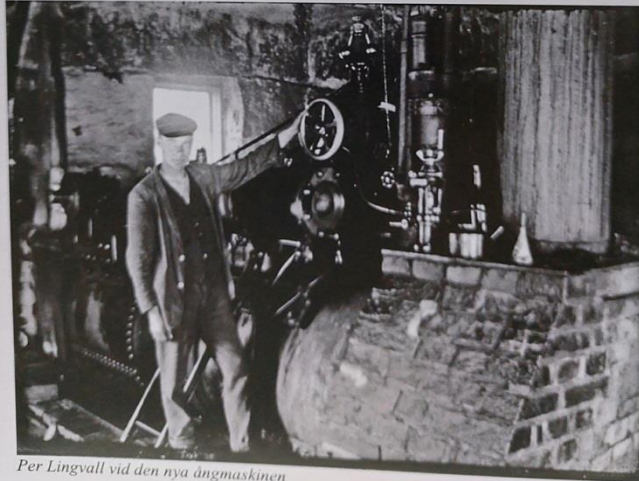
Det var mest folk från Tönnånger som arbetade i sågen och för det mesta var det bara under sommarsäsongen när sjön var öppen som det sågades.

Viktor Törnberg har berättat att han var 16 år när han hjälpte sin far som då var stabbläggare. Banan ut till brädstabbarna var hög, tre till fyra meter över marken. Sågen gick tvåskift och det fanns inget lyse. Man fick ha fotogenlampor som skulle göras rena och som man hängde upp med jämna mellanrum. Det gällde att vara försiktig men en gång steg Viktor miste och ramlade baklänges ned mellan två brädstabbar, men som tur var hamnade han i en lergrop annars hade han nog slagit ihjäl sig.

1924 skulle det vintersågas i sågen. Per Törnberg i Västby var kantare och Viktor blev hjälpkantare. Han hade några år tidigare varit hjälpkantare åt Jonas Axman. Kantverket var farligt, klingorna kunde ta tag i brådan och kasta den av spåret.

Flera kantare hade blivit skadade och fått men för livet. Lars-Olov Estman fick en gång lårbenet avslaget. Per Törnberg fick det här året armen avslagen och Viktor fick bli kantare och som hjälpkantare anställdes Emil Törnberg.

Viktor har berättat: Lagren till kantverket hade "slagit" sig så bräderna blev inte bra. Detta skyllde bönderna på Viktor och Emil och dom fick höra att ingen ville såga några bräder för det var bara dumskallar som kantade. Då skruvade pojkarna bort klingorna och tog dit Sjöstrand och visade att lagren var alldeles heta. På det sättet kunde dom överbevisa bönderna, det var inte fel på dom som kantade utan på bönderna som ju var dom som skulle se till att sågverket fungerade

Per Lingvall vid den nya ångmaskinen

Verner Törnberg, Frida Bodell, och Arvid Jonsson

Vägen till Tönnånger från Älnäs gick från början under uppkörsbron till sågen. Senare gjordes den om och den nya sträckningen gick lite ovanför sågen. Avfallet, ribb och bakar från sågen kolades, i två kolmilor åt gången på kolbottarna som låg 50-75 meter ovanför sågen. Där fanns också en kolstuga.

Kolmilorna vid sågen

När det sedan inte längre fanns avsättning för kol, såldes ribben till Ljusne Industrierna.

1947 lades sågen i Holmsveden ner. Då moderniserade Tönnångers Ångsågsbolag och köpte en sågram därifrån. Det var Klas Berglund som monterade ner och satte upp den och Lennart Jonsson som fraktade den till Tönnånger. Ett nytt fundament gjöts och Lennart skrev 1947 i cementen. Bergvik & Ala köpte Tönnångers Trävaru AB i Holmsveden.

Sågpersonal år 1950 var:

Maskinist Leonard Jonsson, Sägare Gunnar Lindgren, Hjälpägare Lars Larsson, Kantare Per Jonsson, Hjälpkantare Alvar Lindgren och Rolf Jonsson, Stabbläggare Algot Abom, Strypare Martin Dunderberg, och Olle Andersson från Svartbäcken var kolare.

1954 var det en stor vinterstorm som förorsakade stor stormfällning, från norra Uppland och upp till Söderhamn. Då fick sågen ett uppsving, det sågades i skift,

och brädstabbar låg efter byvägen hela vägen fram till vägskälet och även på åkern mellan Dunderbergs och Brunlöfs.

Det sågades virke i Tönnångers sågen till in på 1960-talet. Men efter varje besiktning av ångpannan blev ångtrycket nedsatt. När det sjönk till 3,3 kg var effekten för låg för att det skulle gå att såga. När maskinen var ny var den på sex kg ångtryck.

Sedan köpte Per Schönning sågen och satte in en dieselmotor, men motorn frös sönder och på 1980-talet började han riva ut allt järn som kunde skrotas. Av sågen återstår idag bara ett tomt skal och enligt hörsågen måste marken saneras p. g. a. besprutning av virke på 1950-talet.

Flygfoto från 1954

Stabbläggare Algot Abom och Rolf Jonsson 1949

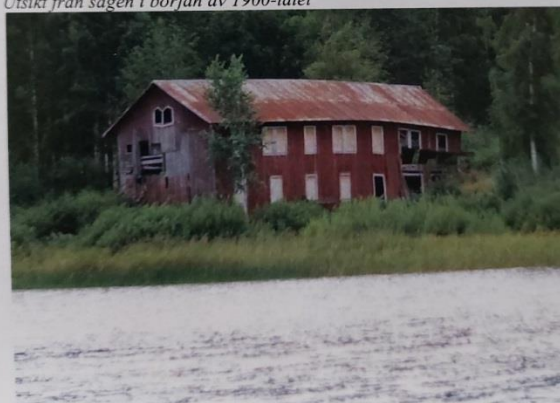

Timmerbom i viken

92

Utsikt från sågen i början av 1900-talet

Sågbyggnaden 2006. Foto Monica Westling